

КРЕАТИВНА СИСТЕМА НАВЧАННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Розглядається креативна система навчання, яка базується на засадах гуманістичної психології і пов'язана з теорією розвивального навчання; аналізуються особливості уроку з іноземної мови і наводяться схеми занять згідно з типологією уроків креативного навчання разом із прикладами можливих вправ.

Рассматривается креативная система обучения, базирующаяся на основах гуманистической психологии, связанная с теорией развивающего обучения; анализируются особенности урока иностранного языка и приводится схема занятий в соответствии с типологией уроков креативного обучения вместе с примерами возможных упражнений.

The system of creative studies, which is based on principles of humanistic psychology and related to the theory of developing studies, is examined; the features of foreign language lesson are analyzed and the charts of lessons are given according to the typology of creative studies as well as the examples of possible exercises.

У центр своїх досліджень гуманістична психологія ставить особистість людини в усій її багатогранності, неповторності. Серцевина її має позитивне начало, котре виявляється в прагненні до змін. Ідея трансформації людського «Я» у світі, що змінюється, є провідною і звучить у різних термінах. Це «розвиток» і «зростання». Ідея зміни пов'язана з розвитком і актуалізацією особистісного потенціалу, співвідноситься з ідеєю і поняттям індивідуалізації К. Юнга, самоактуалізації А. Маслоу і С. Джуларда, особистісного зростання К. Роджерса.

Концептуальні положення системи національного виховання тісно перегукуються з ідеями гуманістичної психології. «Метою освіти є всебічний розвиток людини як особистості та найвищої цінності суспільства, розвиток її талантів, розумових і фізичних здібностей, виховання високих моральних якостей, формування громадян, здатних до свідомого суспільного вибору, збагачення на цій основі інтелектуального, творчого, культурного потенціалу народу, підвищення освітнього рівня народу, забезпечення народного господарства кваліфікованими фахівцями» [1].

Для сучасної вищої школи важливим є не тільки дати знання, а й навчити їх здобувати. Процес отримання знань тим ефективніший, чим ефективніша система навчання. Креативна педагогічна система базується на засадах гуманістичної психології і є однією з найбільш продуктивних систем навчання з підготовки кваліфікованих фахівців у вищій школі. Теорія креативного навчання пов'язана з теорією розвивального навчання, якій присвячені дослідження М. Акімової, А. Бударного, Л. Виготського, А. Єфремова, Л. Занкова, Г. Костюка, А. Кочеткової, М. Махмутова, І. Якиманської та ін. Враховуючи рекомендації попередніх дослідників, креативна освіта орієнтується не на досягнутий рівень, а на значно вищий. Таким чином утруднюється навчання заради майбутнього розвитку [5, с. 10].

Креативний підхід до навчання, сформульований в авторській концепції А. Сологуба, кандидата педагогічних наук, члена-кореспондента АПМ України, директора Саксаганського природничо-наукового ліцею м. Кривого Рогу, підтвердив свою життєву спроможність за десятирічну діяльність цього учбового закладу. Закон «Про освіту» вимагає від науково-педагогічних працівників постійно підвищувати професійний рівень, педагогічну майстерність, сприяти розвитку здібностей студентів. Працюючи на Криворізькому факультеті ДДУВС, я намагаюсь впроваджувати креативну технологію навчання у вищому навчальному закладі.

Об'єктом даного дослідження є навчально-виховний процес під час вивчення англійської мови, предметом – особливості змісту навчально-виховного процесу, спрямованого на розвиток творчого підходу при вивченні англійської мови. *Мета дослідження* – узагальнити особливості формування інноваційної особистості на основі продуктивних технологій навчання. Досягнення мети можливе за умови вирішення наступних завдань: 1) теоретично дослідити специфіку аудиторних занять з англійської мови у вищому навчальному закладі; 2) розробити та теоретично обґрунтувати зміст аудиторної діяльності, що реалізує креативний підхід.

Гіпотеза дослідження. Створення умов активної творчої діяльності для застосування креативної системи під час навчання англійської мови забезпечить розвиток творчих здібностей: фонд знань і умінь, рівень розвитку психіки і мислення.

Аудиторне заняття (далі – урок) – це не тільки одиниця процесу, це і форма організації цього процесу. Дидактичний взаємозв'язок і взаємообумовленість змісту і форми будуть проявлятися у занятті, як і в будь-якому іншому об'єкті. Тому комунікативний зміст уроку як учбового процесу не може не позначитись на основних рисах такого поняття, як форми організації. Таких рис урок з іноземної мови має багато. Їх можна поділити на дві категорії: одні притаманні тільки урокам іноземної мови, інші – урокам взагалі, але для уроків іноземної мови вони мають більше значення, тому що проявляються в них дещо по-іншому.

1. Провідна риса уроку з іноземної мови – атмосфера спілкування. Важливість мовленнєвого процесу підтверджується тим, що тільки в його умовах можна ефективно здійснювати виховання студентів. Через живе спілкування з викладачем відбувається процес гуманізації.

2. Урок іноземної мови як навчальна дисципліна має ще одну особливість: на наших уроках ми вчимо спілкуванню, яке по своїй суті є особистим. Студент не просто розповідає про щось; він висловлює свою думку, своє ставлення до предмета спілкування. І ця особистісність і є тим каналом, через який у душу і свідомість студента проникають добрі думки і добрі почуття.

3. Кожне заняття повинно мати чітку пізнавальну, розвиваючу і виховну мету. Сама мета перетворює заняття в єдиний комплекс, який забезпечує логіку тематичного блоку занять і навчальної дисципліни в цілому.

4. Важливою особливістю заняття з іноземної мови є чітка залежність вправ від мети. Адекватність вправ означає їх відповідність тому виду мовленнєвої діяльності, який розвивається на даному занятті.

5. Вправи повинні виконуватись послідовно.

6. Треба прагнути до комплексного навчання. Воно базується на закономірностях засвоєння мови. Засвоєння (запам'ятовування) тим успішніше, чим більше аналізаторів (органів почуттів) бере участь у ньому. У різних людей різні типи пам'яті: одні краще запам'ятовують те, що почули, інші – що прочитали чи записали, чи проговорили.

7. Контроль виконання індивідуальних завдань можна не проводити під час аудиторної роботи (заради контролю). Можна запропонувати аналогічну вправу.

Якщо не зможуть виконати – значить не працювали під час самостійної (індивідуальної) роботи.

8. Предмет іноземної мови вимагає організованого повторення, бо такою є природа оволодіння мовленнєвою діяльністю.

9. Ще одна особливість уроку іноземної мови в тому, що це не самостійна одиниця учбового процесу, а ланцюг у циклі занять. Тому треба скласти тематичний план – цикл занять, який дозволить викладачеві уявити перспективи роботи по темі, виділити роль і місце кожного заняття у циклі.

10. Треба враховувати і позицію студента на занятті. К. Д. Ушинський говорив, що навчання завжди було і залишається працею, але працею, сповненою мислення.

Є таке прислів'я – «від киселю зуби ламаються». В цьому парадоксі – глибока народна мудрість: вчитися чомусь треба тільки долаючи труднощі, долаючи їх самостійно. А самостійність – це не відсутність помічника чи якихось опор. Самостійність, в першу чергу, – це самостійність мислення [4, с. 28–45], тому заняття треба планувати так, щоб студент був активним, діяв самостійно і проявляв свою творчість.

Враховуючи особливості уроку з іноземної мови і реалізуючи креативний підхід до навчання, ми розробили зміст і програму креативного навчання на уроках англійської мови.

Зміст креативного навчання на уроках англійської мови

До змісту креативного навчання іноземній мові включаються:

- 1) аспекти мови: фонетика, лексика, граматики, інтонація;
- 2) види іншомовної мовленнєвої діяльності: всі види читання, говоріння, аудіювання, письма;
- 3) комплекс вправ, які об'єднують мовні одиниці і мовленнєві засоби спілкування в одне ціле.

Якщо діяльність викладача по підборі вправ є вдалою, то діяльність студентів дійсно направлена на використання отриманих мовних знань у спілкуванні (мовній діяльності), а також на розвиток їх творчих здібностей. Внаслідок цього відбувається повна й оптимальна систематизація взаємодій між компонентами змісту креативного підходу до навчання.

Компоненти креативного навчання з англійської мови: система загальної (наприклад, екстралінгвістичної, педагогічної) діяльності; система мовленнєвої діяльності; система мовного спілкування; система іноземної мови, що вивчається; система співвідношення рідної та іноземної мов; система мовленнєвих механізмів; текст як система мовленнєвих продуктів; система структурно-мовленнєвих утворень (діалог, монолог, різні типи мовленнєвих висловлювань і повідомлень і т. п.); система (процес) оволодіння іноземною мовою; система (структура) мовленнєвої поведінки людини; оволодіння системою знань про людей, культуру, історію, традиції країни, мову якої вивчаємо; оволодіння системою немовних засобів спілкування (міміка, жести, рухи тіла тощо) з урахуванням їх національно-культурної специфіки. В результаті такого підходу у навчанні формується, реалізується і діє система оволодіння іноземною мовою як засобом спілкування у повному об'ємі.

Методи креативного навчання

Студент у навчанні схожий із вченим, який власними зусиллями, долаючи різні труднощі, досліджує природу, суспільство, людину і здобуває нові знання (Дж. Дьюї, Г. Ващенко) [2].

Частково-пошуковий та дослідницький методи займають провідне місце на заняттях з англійської мови. Методичними орієнтирами можуть бути: теоретичне

дослідження; відео-екскурсивне навчальне дослідження; вільний діалог (Арістотелівські бесіди); керований діалог (Сократівські бесіди); евристичні бесіди; захист науково-дослідницьких робіт, наукові звіти (виступи, доповіді, статті, реферати, конференції, круглі столи).

Типи занять з іноземної мови згідно з концепцією креативного навчання

Організація креативного навчально-виховного процесу узгоджується з головними етапами наукового дослідження як творчого процесу, що передбачає введення нової типології уроків. Така типологія реалізує дослідницький підхід у навчанні та вихованні студентів.

Згідно з типологією уроків креативного навчання (автор А. І. Сологуб) були розроблені наступні типи занять: підготовка дослідження; дослідження (теоретичне, індивідуальне, групове, комбіноване); застосування результатів дослідження.

Наведемо схеми різних типів занять на базі дослідження граматичного матеріалу та його використання в мовленні.

1 тип уроку: «Підготовка дослідження»

Педагогічна мета уроку. Забезпечити готовність студентів до навчальних досліджень.

Розвивальний аспект. Створити орієнтаційну основу граматичної дії для подальшого формування граматичних навичок у різних ситуаціях спілкування.

Завдання: 1) розкрити значення, формоутворення і використання даної граматичної структури. Здійснити контроль її розуміння студентами та початкове закріплення; 2) ознайомити з новим граматичним матеріалом у навчально-мовленнєвих ситуаціях, що пред'являються усно чи в читанні, під керівництвом учителя; 3) формувати творчі вміння аналізувати літературу, виділяти головне у тексті, формувати та формулювати тему дослідження; 4) розвивати психіку: увагу пам'ять, уяву, емоційність та вольові якості; 5) розвивати інтелектуальні здібності до аналізу і синтезу, порівняння і узагальнення, виділення головного і абстрагування тощо.

Методи: частково-пошуковий, пошуковий, пояснювально-ілюстративний.

Форми: урок, дискусія, практикум.

Прийоми: 1) використання фізичних дій для розкриття суті граматичного явища; 2) застосування уявних дій (жестів, пантоміми) для передачі значення того чи іншого явища; 3) використання засобів наочності; 4) утворення іншомовного контексту шляхом посилання на реальні події, відносини, факти із життя; 5) використання перекладу граматичних структур у вигляді пояснення, порівняння; 6) використання порівняльних таблиць; 7) використання мультимедійних засобів.

Приклади вправ

1) Порівняйте вживання ... в наступних ситуаціях і скажіть, за якою ознакою вони протиставляються. 2. Порівняйте ситуації, знайдіть спільне і протилежне у значенні граматичних форм. 3. Виберіть потрібну форму з кількох даних. 4. Вкажіть граматичну форму, яку потрібно вжити в наступних українських реченнях. 5. Прослухайте пари речень і вкажіть те, яке відповідає даному перекладу. 6. Випишіть речення з... 7. Знайдіть у тексті граматичні явища, які виражають... 8. Утворіть граматичні форми за зразком (правилом). 9. Прочитайте граматичні форми і виділіть їх формотворчу ознаку. 10. Визначте значення граматичної форми у наведених ситуаціях. 11. Вкажіть речення, в якому допущена помилка у вживанні граматичної форми. 12. Скажіть, яке граматичне явище ви застосуєте в наступних ситуаціях. 13. Вкажіть ситуації з приведених нижче, в яких можна вжити дані граматичні структури. 14. Поміняйте речення (ситуацію) таким чином, щоб можна було вжити протилежну за значенням граматичну структуру. 15. Виразіть згоду чи незгоду, вживаючи одну з двох запропонованих вам граматичних форм. Поясніть

вашу відповідь. 16. Прослухайте запитання і скажіть, що ви зробите те, про що йдеться, коли обставини зміняться. 17. Прослухайте репліки і скажіть (в залежності від ситуації), щоб ваш співрозмовник не турбувався, не поспішав тощо.

П тип уроку: «Дослідження»

Педагогічна мета уроку. Включити студентів у навчальне дослідження певного граматичного явища.

Розвивальний аспект. Розвивати вміння точного відтворення певного граматичного явища в мовленнєвих ситуаціях, розвивати його гнучкість за рахунок вживання різноманітних граматичних форм, адекватних умовам спілкування.

Завдання: 1) поглиблювати пізнавальний інтерес до наукових проблем; 2) включити студентів у пошук та усвідомлення суті певного граматичного явища на науковій основі; 3) розвивати творчі здібності мислення (швидкість мисленнєвих процесів, глибину мислення, широту мислення, гнучкість мислення, оригінальність мислення, самостійність мислення).

Методи: частково-пошуковий, дослідницький.

Форми: аудиторне заняття, теоретичне, індивідуальне, групове дослідження.

Прийоми: повторення форм за зразком, повторення протилежних форм за викладачем, списування тексту чи його частини з підкресленням граматичних орієнтирів (імітаційні вправи). Конструювання речень по аналогії з мовленнєвим зразком або вибір у результаті протиставлення граматичних форм у підстановочній таблиці (підстановочні вправи). Комбінування, заміна, скорочення, поширення заданих граматичних структур у мовленні, порівняння і протиставлення структур, що вивчаються, з вивченими раніше тощо (трансформаційні вправи).

Приклади вправ. I. Імітаційні вправи: 1. Скажіть, що ви робили вчора те ж саме, що і диктор. 2. Якщо ви вчора робили щось інше, скажіть про це. 3. Скажіть, що сьогодні все було, як звичайно. 4. Скажіть, що в неділю (минулого тижня) ви робили те, що любите робити. 5. Запевніть співрозмовника, що він помиляється. 6. Вимовте одну й ту ж фразу голосно, тихо, швидко, задумливо, з іронією. 7. Виразіть впевненість, подив з приводу висловлювання вашого товариша. 8. Вимовте фразу, міняючи по черзі логічний наголос на окремі слова. *II. Підстановочні вправи:* 9. Складіть речення із заданих слів. 10. Розкажіть про себе чи про свого товариша, використовуючи зразок. 11. Згрупуйте наступні речення так, щоб вийшло оповідання. 12. Дайте пораду другові подивитися фільм (прочитати книгу тощо), який вам сподобався (за зразком). 13. Запитайте, як зробити... (зразок). 14. Візьміть участь у бесіді. Використовуйте таблицю, яка допоможе вам знайти потрібні слова. 15. Прослухайте репліки свого товариша, скажіть, що ви виконали (виконаєте) тільки одну з названих дій. *III. Трансформаційні вправи:* 16. Напишіть речення в ...формі. 17. Розкажіть про те, що ви не зробили вчора, але зробили сьогодні. 18. Подивіться на незавершений малюнок і висловіть думку про те, що не встиг намалювати художник. 19. Перекажіть текст, уявляючи, що дія відбувалася тільки що (вчора, раніше). 20. Дайте початок наступних діалогів (приводяться репліки у відповідь). 21. Здогадайтеся, які запитання були поставлені в наступних діалогах (приводяться відповіді). 22. Поясніть причину, через яку ви не зможете відвідати товариша, використовуючи при цьому необхідні граматичні форми. 23. Дізнайтеся від свого товариша, де (коли, чому) відбулися певні події. 24. Виразіть сумнів у правильності висловлювання вашого співрозмовника. 25. Уточніть, коли відбуваються вказані події. 26. Зробіть висновок з того, що ви почули і виразіть свій подив. 27. Дайте відповідь на запитання і задайте таке ж запитання товаришу. 28. Скажіть, які запитання ви поставите своєму співрозмовнику, якщо захочете дізнатись про... 29. Дайте відповідь на прохання, запрошення, пораду, комплімент. 30. Відмовтесь від доручення. 31. Запишіть запитання, які б ви могли поставити у бесіді про...

32. Розкладіть дію на більш дрібні дії та операції. Розкажіть, що ви збираєтесь робити зараз. 33. Передайте зміст діалогу в монологічній формі, звертаючи увагу на... 34. Поміняйте ситуацію так, щоб в ній можна було використати іншу граматичну форму [3, с. 29–58].

Керівна роль викладача полягає у виборі мовного матеріалу для самостійної й аудиторної роботи студентів і в розробці таких вправ і завдань, які б постійно стимулювали інтелект, розвиток процесів мислення і психіки.

III тип уроку: «Застосування результатів дослідження»

Педагогічна мета уроку. Створити умови творчого застосування результатів дослідження певних граматичних явищ та поглиблювати їх розуміння.

Розвиваючий аспект. Розвивати вміння вживати певне граматичне явище без мовної підказки відповідно до мовленнєвих обставин.

Завдання: 1) розвивати творчу мотивацію, створюючи умови переходу до більш складних завдань, вияву внутрішніх потреб; 2) розвивати творчу здібність мислення; 3) виховувати незалежність характеру, сміливість висловлювання, рішучість і точність дій.

Метод: дослідницький.

Форма: урок, дискусія, практикум.

Прийоми: 1) різні види переказу змісту прослуханого (прочитаного) тексту; 2) активізація в мовленні нової граматичної структури у складі діалогічних і монологічних висловлювань у ситуації спілкування; 3) вживання різного типу граматичних структур у підготовленому мовленні; 4) включення в бесіду засвоєного граматичного матеріалу в нових ситуаціях; 5) бесіди за прослуханим (прочитаним) текстом, кінофільмом, що вимагає вільного володіння різними граматичними структурами; 6) організація і проведення різних видів граматично спрямованих рольових ігор.

Приклади вправ. 1. Розкажіть про ... (уявіть при цьому, що ви а) оптиміст, б) скептик). 2. Прослухайте коротке оповідання і поясніть, чому... 3. Наведіть приклади з вашого життя, які доводять, що... 4. Придумайте логічне завершення оповідання (діалогу). 5. Виразіть бажання, намір, готовність здійснити дію. Вкажіть обставини, які заважають цьому. 6. Обсудіть факти, про які йдеться в... 7. Поясніть причину відмови від виконання доручення (від участі у змаганні, поїздки за місто). 8. Візьміть інтерв'ю у іноземця (очевидця подій, видатної особи) про події, що відбуваються (відбувалися, будуть відбуватися). 9. Проведіть уявну екскурсію для туристів, що приїхали з країни, мова якої вивчається, по різних музеях міста, країни. 10. Уявіть, що вас запрошено до... Доведіть свою згоду (відмову). 11. Сформулюйте поради, рекомендації тим, хто збирається в туристичний похід (на екскурсію, на канікули, у відпустку, до своїх родичів, друзів).

Завершуючи дослідження, можна зробити наступні *висновки*: 1) найважливішою потребою студента є розвиток особистих творчих здібностей і вмінь у навчально-дослідницькій роботі; 2) дослідницька робота ефективно розвиває креативність як студента, так і викладача; 3) креативність виражається у творчому підході викладача і студента до рішення поставлених задач: а) креативний підхід викладача до навчального процесу проявляється у постійній роботі по вдосконаленню змісту аудиторної і самостійної роботи студентів: підбір вправ і завдань, які не тільки поглиблюють знання з певної теми, а й вчать мислити: аналізувати, порівнювати, узагальнювати і т. п.; б) створення умов активної творчої діяльності студентів забезпечує розвиток психіки і мислення, дає можливість поглибити знання з іноземної мови та інших предметів.

Перспективи розвитку поглиблення знань іноземної мови в креативному навчальному закладі. Відбір інтелектуально і творчо обдарованих людей, їхнє навчан-

ня в умовах креативного навчального закладу забезпечують повноцінне і успішне формування творчої особистості громадянина. Настав час, коли українське суспільство відчуло гостру потребу у фахівцях різних галузей, які б активно володіли бодай однією з поширених у світі мов, ефективно послуговувалися нею для обміну інформацією, встановлення професійних контактів, досягнення порозуміння в діалозі культур.

Бібліографічні посилання

1. **Закон України** від 11 вересня 2003 року № 1158-IV. Про освіту.
2. **Ващенко Г.** Загальні методи навчання: підручник для педагогів / Г. Ващенко. – К. : Укр. вид. спілка, 1997. – 441 с.
3. **Настольная книга преподавателя иностранного языка:** справ. пособие / Е. А. Маслыко, П. К. Бабинская и др. – 6-е изд. – Мн. : Вышэйшая шк., 2000. – 522 с.
4. **Пассов Е. И.** Урок иностранного языка / Е. И. Пассов. – 2-е изд. – М. : Просвещение, 1988. – 223 с.
5. **Сологуб А. І.** Концепція креативної освіти у природничо-науковому ліцеї / А. І. Сологуб // Рідна школа. – 2000. – № 12. – С. 9–19.

Надійшла до редколегії 16.05.08

УДК 811.161.1'42

Н. С. Андрианова

Луганский национальный университет имени Тараса Шевченко

ЖАНРЫ ИНТЕРНЕТ-КОММУНИКАЦИИ: О НЕКОТОРЫХ ПОДХОДАХ

Аналізуються базові характеристики Інтернет-комунікації, а також розглядаються значущі жанрологічні підходи у сучасній лінгвістиці та параметри жанрового співвідношення в Інтернеті.

Анализируются базовые характеристики Интернет-коммуникации, а также рассматриваются наиболее значимые жанрологические подходы в современной лингвистике и параметры жанрового соотношения в Интернете.

Basic descriptions of Internet-communication are analyzed, as meaningful genre approaches in modern linguistics and parameters of genre correlation on the Internet are examined.

Появление и динамичное развитие новой информационной и коммуникационной реальности – Интернета – стало закономерным продолжением процессов модернизации, информатизации, глобализации, охвативших на рубеже двух тысячелетий ряд регионов мира.

Однако Интернет – нечто большее, чем просто суперсовременная технология, ускоряющая прохождение и распространение информации. Благодаря Интернету существенно расширилась как межличностная, так и социально значимая коммуникация. На сетевые средства общения все больше ориентируется современный политический, профессиональный и деловой мир, в связи с чем соответствующие коммуникативные навыки и умения можно смело отнести к востребованным профессиональным и социальным качествам личности.